

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 19ης Οκτωβρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 92/43/ΕΟΚ – Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας – Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2015/72 – Κατάλογος τόπων κοινοτικής σημασίας για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή – Μείωση της έκτασης τόπου – Επιστημονικό σφάλμα – Κύρος»

Στην υπόθεση C-281/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 18ης Μαΐου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Μαΐου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Vereniging Hoekschewaards Landschap

κατά

Staatssecretaris van Economische Zaken,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους T. von Danwitz, πρόεδρο τμήματος, C. Vajda, E. Juhász, K. Jürimäe και K. Λυκούργο (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 11ης Μαΐου 2017,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Vereniging Hoekschewaards Landschap, εκπροσωπούμενη από τους A. Jonkhoff και W. Zwier, advocaten,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις K. Bulterman, B. Koopman και C. S. Schillemans,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους E. Manhaeve και C. Hermes,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 15ης Ιουνίου 2017,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά το κύρος της εκτελεστικής απόφασης (ΕΕ) 2015/72 της Επιτροπής, της 3ης Δεκεμβρίου 2014, για την έγκριση του όγδοου ενημερωμένου καταλόγου τόπων κοινοτικής σημασίας για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή (ΕΕ 2015, L 18, σ. 385).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Vereniging Hoekschevaards Landschap και του Staatssecretaris van Economische Zaken (Υφυπουργού Οικονομικών, Κάτω Χώρες) (στο εξής: υφυπουργός), με αντικείμενο τη νομιμότητα απόφασης για τη μείωση της έκτασης ειδικής ζώνης διατήρησης (στο εξής: ΕΖΔ).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 92/43/ΕΟΚ

- 3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 92/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 363, σ. 368) (στο εξής: οδηγία για τους οικοτόπους), ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

- α) *διατήρηση*: ένα σύνολο μέτρων που απαιτούνται για να διατηρηθούν ή αποκατασταθούν οι φυσικοί οικοτόποι και οι πληθυσμοί ειδών άγριας χλωρίδας και πανίδας σε ικανοποιητική κατάσταση όπως ορίζεται στα στοιχεία ε) και θ)·

[...]

- ε) *κατάσταση της διατήρησης ενός φυσικού οικοτόπου*: το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που επιδρούν σε ένα φυσικό οικοτόπο, καθώς και στα χαρακτηριστικά είδη που βρίσκονται σε αυτόν και οι οποίοι παράγοντες μπορούν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την φυσική του κατανομή, τη δομή του και τις λειτουργίες του, καθώς και την μακροπρόθεσμη επιβίωση των χαρακτηριστικών ειδών του στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος.

Η “κατάσταση της διατήρησης” ενός φυσικού οικοτόπου θεωρείται “ικανοποιητική” όταν:

- η περιοχή της φυσικής κατανομής του και οι εκτάσεις που περιέχει μένουν σταθερές ή αυξάνονται,

και

- η δομή και οι ειδικές λειτουργίες που απαιτούνται για την μακροπρόθεσμη συντήρησή του υφίστανται και είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται κατά το προβλεπτό μέλλον

και

- η κατάσταση της διατήρησης των χαρακτηριστικών ειδών κρίνεται ικανοποιητική κατά την έννοια του στοιχείου θ)·

[...]

- θ) *κατάσταση διατήρησης ενός είδους*: το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν, να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος·

Η “κατάσταση της διατήρησης” κρίνεται ως “ικανοποιητική” όταν:

- τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει

και

- η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον

και

- υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικοτόπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα·

[...]

- ια) *τόπος κοινοτικής σημασίας*: ένας τόπος ο οποίος, στη βιογεωγραφική περιοχή ή στις βιογεωγραφικές περιοχές στις οποίες ανήκει, συνεισφέρει σημαντικά στη διατήρηση ή την αποκατάσταση ενός τύπου φυσικού οικοτόπου του παραρτήματος I ή ενός είδους του παραρτήματος II, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης και ο οποίος μπορεί επί πλέον να συνεισφέρει σημαντικά στη συνοχή της “Φύσης 2000” (Natura 2000) που αναφέρεται στο άρθρο 3 ή/και να συνεισφέρει σημαντικά στη συντήρηση της βιολογικής ποικιλότητας στις συγκεκριμένες βιογεωγραφικές περιοχές.

[...]

- ιβ) *[EZA]*: ένας τόπος κοινοτικής σημασίας ορισμένος από τα κράτη μέλη μέσω κανονιστικής, διοικητικής ή/και συμβατικής πράξης, στον οποίο εφαρμόζονται τα μέτρα διατήρησης που απαιτούνται για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων ή/και των πληθυσμών των ειδών για τα οποία ορίστηκε ο τόπος·

[...]».

- 4 Το άρθρο 2 της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία σκοπό έχει να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η [Συνθήκη ΛΕΕ].

2. Τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.

3. Κατά τη λήψη μέτρων σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες.»

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«Συνίσταται ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο [ΕΖΔ], επονομαζόμενο “Natura 2000”. Το δίκτυο αυτό, που αποτελείται από τους τόπους όπου ευρίσκονται τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφανίζονται στο παράρτημα I και τους οικοτόπους των ειδών που εμφανίζονται στο παράρτημα II, πρέπει να διασφαλίζει την διατήρηση ή, ενδεχομένως, την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των οικείων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών.»

6 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος, βασιζόμενο στα κριτήρια που ορίζονται στο παράρτημα III (στάδιο 1) και στις σχετικές επιστημονικές πληροφορίες, προτείνει έναν κατάλογο τόπων, όπου υποδεικνύεται ποιοι τύποι φυσικών οικοτόπων από τους αναφερόμενους στο παράρτημα I και ποια τοπικά είδη από τα απαριθμούμενα στο παράρτημα II, απαντώνται στους εν λόγω τόπους. [...] Τα κράτη μέλη προτείνουν, ενδεχομένως, προσαρμογή του εν λόγω καταλόγου βάσει των αποτελεσμάτων της εποπτείας που αναφέρεται στο άρθρο 11.

[...]

2. Η Επιτροπή, βασιζόμενη στα κριτήρια του παραρτήματος III (στάδιο 2) και στα πλαίσια μιας από τις εννέα βιογεωγραφικές περιοχές που αναφέρονται στο στοιχείο γ' σημείο iii) του άρθρου 1 και του συνόλου του εδάφους που αναφέρεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, καταρτίζει, σε συμφωνία με καθένα από τα κράτη μέλη και βάσει των καταλόγων των κρατών μελών, σχέδιο καταλόγου τόπων κοινοτικής σημασίας όπου καθίστανται πρόδηλοι οι τόποι στους οποίους απαντώνται ένας ή περισσότεροι τύποι φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας ή ένα ή περισσότερα είδη προτεραιότητας.

[...]

Ο κατάλογος των τόπων των επιλεγμένων ως τόπων κοινοτικής σημασίας, στον οποίο καταδεικνύονται οι τόποι όπου απαντώνται ένας ή περισσότεροι τύποι φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας ή ένα ή περισσότερα είδη προτεραιότητας καταρτίζεται από την Επιτροπή με την διαδικασία του άρθρου 21.

[...]

4. Όταν ένας τόπος κοινοτικής σημασίας, υπ' αυτή του την ιδιότητα, επιλέχθηκε δυνάμει της διαδικασίας της παραγράφου 2, το οικείο κράτος μέλος ορίζει τον εν λόγω τόπο ως [ΕΔΖ] το ταχύτερο δυνατόν και, το αργότερο, μέσα σε μια εξαετία, καθορίζοντας τις προτεραιότητες σε συνάρτηση με τη σημασία των τόπων για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, ενός τύπου φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος I ή ενός είδους του παραρτήματος II και για τη συνεκτικότητα του Natura 2000, καθώς και σε συνάρτηση με τους κινδύνους υποβάθμισης ή καταστροφής που επαπειλούν τους εν λόγω τόπους.

[...]»

7 Το άρθρο 9 της οδηγίας για τους οικοτόπους προβλέπει τα εξής:

«Η Επιτροπή, ενεργώντας σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 19, θα προβαίνει κατά περιόδους σε εκτίμηση της συμβολής του Natura 2000 στην πραγματοποίηση των στόχων που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3. Κατ' αυτή την εκτίμηση είναι δυνατόν να εξετάζεται ο αποχαρακτηρισμός μιας [ΕΖΔ], όταν η φυσική εξέλιξη, διαπιστούμενη χάρη στην εποπτεία που προβλέπεται στο άρθρο 11, το δικαιολογεί.»

8 Το άρθρο 11 της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την εποπτεία της κατάστασης της διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων που αναφέρει το άρθρο 2, λαμβάνοντας υπόψη τους κυρίως τους τύπους φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας και τα είδη προτεραιότητας.»

9 Το παράρτημα III της εν λόγω οδηγίας θέτει τα κριτήρια επιλογής των περιοχών που μπορεί να αναγνωριστούν ως περιοχές κοινοτικού ενδιαφέροντος (στο εξής: ΠΚΕ) και να χαρακτηριστούν ως ΕΖΔ. Όσον αφορά ειδικότερα τα κριτήρια του σταδίου 1, το οποίο συνίσταται στην «[α]ξιολόγηση, σε εθνικό επίπεδο, της σχετικής σημασίας των περιοχών για κάθε τύπο φυσικού οικοτόπου του παραρτήματος I και κάθε είδος του παραρτήματος II (συμπεριλαμβανομένων των τύπων φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας και των ειδών προτεραιότητας)», το παράρτημα αυτό αναφέρει τα εξής:

«Α. Κριτήρια αξιολόγησης της περιοχής για ένα δεδομένο τύπο φυσικού οικοτόπου του παραρτήματος I

- α) Βαθμός αντιπροσωπευτικότητας του τύπου του φυσικού οικοτόπου στην περιοχή.
- β) Έκταση της περιοχής που καλύπτεται από τον τύπο φυσικού οικοτόπου σε σχέση με τη συνολική επιφάνεια η οποία καλύπτεται από αυτό τον τύπο φυσικού οικοτόπου στο εθνικό έδαφος.
- γ) Βαθμός διατήρησης της δομής και των λειτουργιών του συγκεκριμένου τύπου φυσικού οικοτόπου και δυνατότητα αποκατάστασης.
- δ) Συνολική αξιολόγηση της αξίας της περιοχής για τη διατήρηση του συγκεκριμένου τύπου φυσικού οικοτόπου.

Β. Κριτήρια αξιολόγησης της περιοχής για ένα δεδομένο είδος του παραρτήματος II

- α) Μέγεθος και πυκνότητα του πληθυσμού του είδους που είναι παρών στην περιοχή σε σχέση με τους πληθυσμούς που είναι παρόντες στο εθνικό έδαφος.
- β) Βαθμός διατήρησης των στοιχείων του οικοτόπου που είναι σημαντικά για το συγκεκριμένο είδος και δυνατότητα αποκατάστασης.
- γ) Βαθμός απομόνωσης του πληθυσμού που είναι παρών στην περιοχή σε σχέση με τον ευρύτερο χώρο φυσικής κατανομής του είδους.
- δ) Συνολική αξιολόγηση της αξίας της περιοχής για τη διατήρηση του συγκεκριμένου είδους.»

Οι εκδοθείσες από την Επιτροπή αποφάσεις κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους

10 Με την απόφαση 2004/813/ΕΚ, της 7ης Δεκεμβρίου 2004, με την οποία θεσπίζεται ο κατάλογος των τόπων κοινοτικής σημασίας για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή, κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2004, L 387, σ. 1), η Επιτροπή, έπειτα από πρόταση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, επέλεξε την περιοχή Haringvliet (Κάτω Χώρες) ως ΠΚΕ, με κωδικό NL1000015, συνολικής έκτασης 11 108 εκταρίων.

11 Οι επτά διαδοχικές ενημερώσεις του καταλόγου των ΠΚΕ για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή διατήρησαν την περιοχή Haringvliet στον κατάλογο αυτό, με την ίδια έκταση.

- 12 Αντιθέτως, με την εκτελεστική απόφαση 2015/72, με την οποία έγινε η όγδοη ενημέρωση του εν λόγω καταλόγου, η Επιτροπή χαρακτήρισε την περιοχή Haringvliet ως ΠΚΕ για έκταση μόνον 10 988 εκταρίων.

Το ολλανδικό δίκαιο

- 13 Το άρθρο 10α, παράγραφος 1, του Natuurbeschermingswet 1998 (νόμου για την προστασία της φύσης 1998), της 25ης Μαΐου 1998, έχει ως εξής:

«Το [ολλανδικό] υπουργείο ορίζει τις περιοχές για την εφαρμογή [...] της οδηγίας [για τους οικοτόπους].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 14 Από την αίτηση προδικαστικής απόφασης προκύπτει ότι το Leenheerenpolder είναι πόλντερ με έκταση περίπου 110 εκτάρια το οποίο αποτελούσε τμήμα της περιοχής Haringvliet όταν αυτή περιλήφθηκε, με την απόφαση 2004/813, στον κατάλογο των ΠΚΕ για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή, λόγω των δυνατοτήτων αποκατάστασης που προσέφερε το πόλντερ αυτό για τους τύπους φυσικών οικοτόπων και τα είδη που υπήρχαν μέχρι τότε στην ΠΚΕ Haringvliet. Συγκεκριμένα, προβλεπόταν ότι το Leenheerenpolder, το οποίο έως τότε αποτελούνταν από αγροτικές περιοχές και δεν περιελάμβανε οποιονδήποτε τύπο φυσικού οικοτόπου και ειδών προστατευόμενων σε άλλα σημεία στην εν λόγω ΠΚΕ, υπαγόταν σε δράση επονομαζόμενη «αποπολντεροποίηση», η οποία συνίστατο στη μετατροπή του σε φυσική ζώνη υποκείμενη στη δράση των παλιρροϊκών δυνάμεων ώστε να αναπτυχθεί το δυναμικό του.
- 15 Με απόφαση της 4ης Ιουλίου 2013, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, με βάση το άρθρο 10α του νόμου του 1998 για την προστασία της φύσης, όρισε την περιοχή Haringvliet ως ΕΖΔ, εξαιρώντας, όμως, από τη ζώνη αυτή το Leenheerenpolder. Με απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2014, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) ακύρωσε την απόφαση αυτή, στο μέτρο που το Leenheerenpolder δεν αποτελούσε τμήμα αυτής της ΕΖΔ. Το ανωτέρω δικαστήριο έκρινε κατ' ουσίαν ότι, καθόσον το Leenheerenpolder είχε ενταχθεί εντός των ορίων της ΠΚΕ Haringvliet όπως αυτά είχαν αποφασιστεί από την Επιτροπή με την απόφασή της 2004/813, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών ήταν υποχρεωμένο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους, να περιλάβει αυτό το πόλντερ στην εν λόγω ΕΖΔ.
- 16 Τον Οκτώβριο του 2013, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών πρότεινε στην Επιτροπή την εξαίρεση του Leenheerenpolder από την ΠΚΕ Haringvliet και, ως εκ τούτου, την αντίστοιχη μείωση της έκτασής της.
- 17 Με έγγραφο της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, η Επιτροπή ζήτησε από το κράτος μέλος αυτό συμπληρωματικές εξηγήσεις ως προς αυτό το σχέδιο μείωσης της έκτασης της ΠΚΕ Haringvliet.
- 18 Με έγγραφο της 30ής Σεπτεμβρίου 2014, ο υφυπουργός ανέφερε στην Επιτροπή ότι το Leenheerenpolder δεν είχε καμία φυσική αξία και ότι τα αρχικά σχέδια μετατροπής αυτού του πόλντερ είχαν εγκαταλειφθεί διότι η αποκατάσταση των υγρών ζωνών του Beningerwaard, του Tiengemeten και των πόλντερ μικρότερης έκτασης της ΠΚΕ Haringvliet αρκούσε για την επίτευξη των σκοπών της διατήρησης αυτής της ΠΚΕ. Ο υφυπουργός προσέθεσε, με το έγγραφο αυτό, ότι η εγκατάλειψη του σχεδίου αποπολντεροποίησης συνδεόταν με πολιτικούς, κοινωνικούς και δημοσιονομικούς λόγους.

- 19 Με έγγραφο της 24ης Οκτωβρίου 2014, οι υπηρεσίες της Επιτροπής απάντησαν ότι δέχονταν την πρόταση τροποποίησης της ΠΚΕ Haringvliet, λαμβανομένων υπόψη, αφενός, της θετικής αξιολόγησης από τις ολλανδικές αρχές του δυναμικού αποκατάστασης σε άλλα μέρη της περιοχής αυτής και, αφετέρου, του γεγονότος ότι ορισμένα μέτρα αποκατάστασης είχαν ήδη τεθεί σε εφαρμογή ή είχαν προβλεφθεί για άλλες τοποθεσίες. Στο έγγραφο αυτό, η Επιτροπή εκτίμησε ότι η αρχική πρόταση ένταξης του Leenheerenpolder στην ΠΚΕ Haringvliet συνιστούσε «επιστημονικό σφάλμα».
- 20 Με την εκτελεστική απόφαση 2015/72, η Επιτροπή διατήρησε μεν την περιοχή Haringvliet στον κατάλογο των ΠΚΕ για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή, πλην όμως εξαιρέσε το Leenheerenpolder από την εν λόγω περιοχή.
- 21 Με απόφαση της 28ης Απριλίου 2015, ο υφυπουργός, με βάση το άρθρο 10α, παράγραφος 1, του νόμου για την προστασία της φύσης του 1998 και για την εφαρμογή της εκτελεστικής απόφασης 2015/72, όρισε την ΠΚΕ Haringvliet ως ΕΖΔ, εξαιρώντας από αυτήν το Leenheerenpolder.
- 22 Εκτιμώντας ότι το πόλντερ αυτό προσέφερε μοναδικό δυναμικό αποκατάστασης της φύσης των ποταμοκόλπων που απουσίαζε κατά τον χρόνο εκείνο από την ΠΚΕ Haringvliet, η Vereniging Hoekschewaards Landschap άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης της 28ης Απριλίου 2015 ενώπιον του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας).
- 23 Το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας) τονίζει ότι ο υφυπουργός υποστήριξε ενώπιόν του ότι το επιστημονικό σφάλμα έγκειτο στο γεγονός ότι είχε εσφαλμένα εκτιμήσει, όταν πρότεινε την ένταξη της περιοχής Haringvliet στον κατάλογο των ΠΚΕ, ότι το Leenheerenpolder ήταν όχι μόνο κατάλληλο αλλά και αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών της διατήρησης της περιοχής αυτής. Το δικαστήριο αυτό διερωτάται αν, υπό τις περιστάσεις αυτές, υπό την προϋπόθεση ότι το αίτημα του Βασιλείου των Κάτω Χωρών είναι επαρκώς τεκμηριωμένο, η μείωση της έκτασης της συγκεκριμένης περιοχής μπορούσε να δικαιολογηθεί από έναν τέτοιο λόγο.
- 24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:
- «Είναι ισχυρή η εκτελεστική απόφαση [2015/72] κατά το μέρος που με την εν λόγω απόφαση η περιοχή Haringvliet [...] ενεγράφη στον κατάλογο αυτόν χωρίς να περιλαμβάνει το Leenheerenpolder;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 25 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν η μείωση της έκτασης της περιοχής Haringvliet με τον αποκλεισμό του Leenheerenpolder, λόγω του ότι η αρχική ένταξή του στην εν λόγω περιοχή ήταν απόρροια επιστημονικού σφάλματος, είναι έγκυρη.
- 26 Παρατηρείται προκαταρκτικώς ότι η υπό κρίση υπόθεση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 9 της οδηγίας για τους οικοτόπους κατά το οποίο μία ΕΖΔ μπορεί να αποχαρακτηριστεί «όταν η φυσική εξέλιξη, διαπιστούμενη χάρη στην εποπτεία που προβλέπεται στο άρθρο 11, το δικαιολογεί», καθώς το Βασίλειο των Κάτω Χωρών δεν επικαλέστηκε τέτοια εξέλιξη.
- 27 Συγκεκριμένα, ενώ, με την απόφαση 2004/813, η Επιτροπή, έπειτα από πρόταση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών και σε εφαρμογή των κριτηρίων που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας για τους οικοτόπους, είχε εντάξει το Leenheerenpolder στην ΠΚΕ Haringvliet λόγω του δυναμικού του για αποκατάσταση των τύπων φυσικών οικοτόπων και των ειδών που απαντώνται στην ΠΚΕ, το ανωτέρω θεσμικό όργανο δικαιολόγησε την εξαίρεση, με την εκτελεστική απόφαση 2015/72, του εν λόγω πόλντερ από την ΠΚΕ Haringvliet στηριζόμενο στο ότι η αρχική του ένταξη στην εν λόγω ΠΚΕ αποτελούσε επιστημονικό σφάλμα.

- 28 Επομένως, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει να εξεταστεί αν η οδηγία για τους οικοτόπους παρέχει την εξουσία στην Επιτροπή να μειώσει, έπειτα από πρόταση του οικείου κράτους μέλους, την έκταση μιας ΠΚΕ, στην περίπτωση που η αρχική ένταξη του τόπου στον κατάλογο των ΠΚΕ ήταν απόρροια επιστημονικού σφάλματος και, ενδεχομένως, αν η δικαιολόγηση της επίμαχης στην κύρια δίκη μείωσης στηρίχθηκε νομίμως σε τέτοιο σφάλμα.
- 29 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι το Δικαστήριο έκρινε, όσον αφορά την οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 202), ότι σφάλμα κατά την κοινοποίηση στην Επιτροπή στο πλαίσιο της διαδικασίας χαρακτηρισμού ζώνης ειδικής προστασίας μπορούσε να έχει ως συνέπεια τη μείωση της έκτασης μιας τέτοιας ζώνης εξαιτίας της διόρθωσης αυτού του σφάλματος (βλ., συναφώς, απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1999, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-96/98, EU:C:1999:580, σκέψη 55). Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η ανωτέρω απόφαση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το σφάλμα διοικητικής φύσης, το οποίο αφορούσε τον καθορισμό της έκτασης, μπορούσε να διορθωθεί με την προσαρμογή της συγκεκριμένης ζώνης προστασίας.
- 30 Περαιτέρω, ελλείψει ειδικών διατάξεων στην οδηγία για τους οικοτόπους, πρέπει να θεωρηθεί ότι η προσαρμογή του καταλόγου των ΠΚΕ την οποία τα κράτη μέλη προτείνουν στην Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής μπορεί να περιλαμβάνει τη μείωση της έκτασης ενός τόπου, η οποία πρέπει να πραγματοποιείται με βάση την ίδια διαδικασία όπως και η ένταξη του τόπου στον εν λόγω κατάλογο (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, Cascina Tre Pini, C-301/12, EU:C:2014:214, σκέψη 26).
- 31 Συναφώς, επισημαίνεται ότι η Επιτροπή, για την κατάρτιση σχεδίου καταλόγου ΠΚΕ, ώστε να επιτύχει τη σύσταση ενός συνεκτικού ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου ΕΖΔ, πρέπει να διαθέτει πλήρη καταγραφή των τόπων που παρουσιάζουν, σε εθνικό επίπεδο, ουσιώδες οικολογικό ενδιαφέρον όσον αφορά τον σκοπό της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας τον οποίο επιδιώκει η οδηγία για τους οικοτόπους (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2000, First Corporate Shipping, C-371/98, EU:C:2000:600, σκέψη 22).
- 32 Μόνο κατά τον τρόπο αυτό είναι δυνατή η υλοποίηση του σκοπού που εκτίθεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους και συνίσταται στη διατήρηση ή στην αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των οικείων τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικείων οικοτόπων των ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής τους, η οποία μπορεί να βρίσκεται εκατέρωθεν των συνόρων δύο ή πλειόνων κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 1, στοιχεία ε' και θ', της οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, προκύπτει ότι η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης ενός οικοτόπου ή ενός είδους πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με το σύνολο του ευρωπαϊκού εδάφους των κρατών μελών όπου έχει εφαρμογή η Συνθήκη (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2000, First Corporate Shipping, C-371/98, EU:C:2000:600, σκέψη 23).
- 33 Ωστόσο, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας για τους οικοτόπους, ο τόπος προτείνεται από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος με βάση τα κριτήρια που ορίζονται στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας αυτής και στις σχετικές επιστημονικές πληροφορίες. Εξ αυτού απορρέει, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας που παρατίθεται στη σκέψη 29 της παρούσας απόφασης, ότι η απόδειξη, βάσει επιστημονικών στοιχείων, της ύπαρξης σφάλματος από το οποίο πάσχουν οι σχετικές επιστημονικές πληροφορίες μπορεί να δικαιολογήσει, κατά περίπτωση, τη μείωση της έκτασης μιας ΠΚΕ.
- 34 Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ματαίως πόροι για τη διαχείριση τόπου ο οποίος αποδεικνύεται ότι στερείται κάθε χρησιμότητας για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών (βλ., συναφώς, απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, Cascina Tre Pini, C-301/12, EU:C:2014:214, σκέψη 28).

- 35 Πάντως, τα κράτη μέλη, μολοντί έχουν ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως όταν προτείνουν, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας για τους οικοτόπους, τον κατάλογο των τόπων που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ΠΚΕ (απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, *Cascina Tre Pini*, C-301/12, EU:C:2014:214, σκέψη 27), δεν έχουν εντούτοις το ίδιο περιθώριο εκτίμησης όταν προτείνουν στην Επιτροπή μείωση της έκτασης μιας ΠΚΕ.
- 36 Συγκεκριμένα, όπως εξέθεσε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 28 των προτάσεών της, δεδομένου ότι η ένταξη ενός τόπου στον κατάλογο θεμελιώνει την υπόθεση ότι ο τόπος αυτός είναι, στο σύνολό του, σημαντικός για τον σκοπό της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας τον οποίο επιδιώκει η οδηγία για τους οικοτόπους, η πρόταση κράτους μέλους για τη μείωση της έκτασης ενός τόπου του καταλόγου προϋποθέτει την απόδειξη ότι οι επίμαχες ζώνες δεν παρουσιάζουν κανένα ουσιώδες ενδιαφέρον, σε εθνικό επίπεδο, για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Εξάλλου, η Επιτροπή δύναται να αποδεχθεί και να εφαρμόσει την πρόταση μόνον εφόσον καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ζώνες αυτές δεν είναι απαραίτητες ούτε από την οπτική γωνία της Ένωσης στο σύνολό της.
- 37 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία την οποία έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι δικαιολογητική βάση του αιτήματος των ολλανδικών αρχών προς την Επιτροπή για την εξαίρεση του *Leenheerenpolder* από την ΠΚΕ *Haringvliet* δεν ήταν η ύπαρξη σφάλματος κατά την πρόταση που προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους, όσον αφορά την οικολογική αξία αυτού του πόλντερ και την ικανότητά του να συνεισφέρει στην επίτευξη των σκοπών της οδηγίας, όπως αυτοί απορρέουν από τα άρθρα 2 και 3 αυτής, αλλά η λήψη απόφασης επαναξιολόγησης της εθνικής πολιτικής για τη φύση το 2011. Ειδικότερα, οι αρχές αυτές ουδέποτε υποστήριξαν ότι το δυναμικό του εν λόγω πόλντερ για αποκατάσταση των οικείων τύπων φυσικών οικοτόπων και ειδών, μέσω της μετατροπής αυτής της αγροτικής ζώνης σε φυσική ζώνη υποκείμενη στη δράση της παλίρροιας, είχε εκλείψει. Επιπλέον, σε έγγραφό τους προς την Επιτροπή στις 30 Σεπτεμβρίου 2014, οι εν λόγω αρχές ανέφεραν ότι το σχέδιο το οποίο προέβλεπε την ανάπτυξη των φυσικών αξιών σε αυτό το πόλντερ είχε εγκαταλειφθεί για πολιτικούς, κοινωνικούς και δημοσιονομικούς λόγους, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η ανάπτυξη που είχε ήδη εν μέρει επιτευχθεί σε διάφορες άλλες τοποθεσίες της περιοχής *Haringvliet* επαρκούσε για την επίτευξη των σκοπών αυτής της περιοχής.
- 38 Συναφώς, η Ολλανδική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι το Βασίλειο των Κάτω Χωρών δεν επικαλέστηκε την ύπαρξη «επιστημονικού σφάλματος» όταν υπέβαλε στην Επιτροπή την πρότασή του για μείωση της έκτασης της ΠΚΕ *Haringvliet*.
- 39 Εξάλλου, από πλευράς της, η Επιτροπή δεν προσκόμισε στο Δικαστήριο κανένα επιστημονικό στοιχείο ικανό να αποδείξει ότι η αρχική πρόταση έπασχε από τέτοιο σφάλμα.
- 40 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν μπορούσε νομίμως, επ' ευκαιρία της όγδοης ενημέρωσης του καταλόγου των ΠΚΕ για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή με την εκτελεστική απόφαση 2015/72, να στηριχθεί στην ύπαρξη επιστημονικού σφάλματος, το οποίο διαπράχθηκε αρχικώς, προκειμένου να εντάξει την περιοχή *Haringvliet* σε αυτόν τον κατάλογο χωρίς να συμπεριλάβει σε αυτή το *Leenheerenpolder*.
- 41 Βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η εκτελεστική απόφαση 2015/72 είναι ανίσχυρη, καθόσον, με την απόφαση αυτή, η περιοχή *Haringvliet* εντάχθηκε στον κατάλογο των ΠΚΕ για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή χωρίς να συμπεριληφθεί σε αυτή το *Leenheerenpolder*.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 42 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

Η εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2015/72 της Επιτροπής, της 3ης Δεκεμβρίου 2014, για την έγκριση του όγδου ενημερωμένου καταλόγου τόπων κοινοτικής σημασίας για την ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή, είναι ανίσχυρη, καθόσον, με την απόφαση αυτή, η περιοχή Haringvliet (NL1000015) εντάχθηκε στον κατάλογο αυτόν χωρίς να συμπεριληφθεί σε αυτή το Leenheerenpolder.

(υπογραφές)